

ІНВЕСТИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ

УДК: 330.322:339.9

В.В. Гомольська

Інститут підприємництва та перспективних технологій
при Національному університеті “Львівська політехніка”

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ РИНОК У НОВИХ ГЛОБАЛЬНИХ УМОВАХ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ

© Гомольська В.В., 2007

Розглянуто особливості формування і розвитку інвестиційних ринків з огляду інтеграції держави та її регіональних утворень у світове економічне співтовариство в умовах глобалізації. На основі проведеного огляду визначено концепції формування інтеграційних механізмів та інструментів глобального інвестиційного ринку.

In the article the features of forming and development of investment markets are considered from the review of integration of the state and its regional institutions in world economic community in the conditions of globalization. On the basis of the conducted review the conceptions of forming of integration mechanisms and instruments of global investment market are determined.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Вирішення питань створення сприятливого інвестиційного клімату, управління інвестиційними комплексами, створення ефективної інвестиційної інфраструктури і законодавчого забезпечення інвестиційних процесів неможливо поза реаліями і тенденціями сьогоденного світу, без аналізу процесів глобалізації світової економіки.

Адже в умовах глобалізації фінанси набувають надзвичайної рухливості, зумовленої техногенною фазою постіндустріалізму, що становить базу і джерела формування так званого інформаційного суспільства та одночасно, окрім залучення до цивілізованих форм буття, несе небезпечні виклики, пов'язані з безупинною рухливістю транскордонних фінансових потоків, здатних спустошити національні держави [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічною основою досліджень у цьому напрямку можуть слугувати роботи зарубіжних економістів, а саме: Р. Вернона, Дж. Даннінга, С. Ємельянова, Г. Куликова, О. Михайлова, М. Познера, Ф. Рута, П. Самуельсона, А. Сливоцького, Р. Соллоу, Р. Фатхутдинова, Г. Фішера, Й. Шумпетера та багатьох інших, у яких розглядається широке коло питань, пов'язане з аналізом функціонування світового інвестиційного ринку. Серед фундаментальних вітчизняних досліджень цим темам присвячені праці Л. Безчасного, О. Білоруса, І. Бураковського, П. Беленького, О. Власюка, О. Гаврилюка, А. Гальчинського, В. Гейця, Б. Губського, М. Дудченка, А. Кредісова, М. Козоріз, Д. Лук'яненко, З. Луцишин, Ю. Макогон, О. Мозгового, В. Новицького, Т. Панфілової, Є. Панченка, Ю. Пахомова, А. Поручника, О. Рогача, В. Рокочої, А. Румянцева, В. Сіденка, С. Соколенка, А. Філіпенка, О. Шниркова та інших [4, 5]. Незважаючи на велику кількість публікацій вітчизняних і зарубіжних вчених, присвячених дослідженню впливу глобалізації на економічні процеси, те, що досі робилося нашою державою, її виконавчими і законодавчими структурами у галузі інвестиційної політики можна охарактеризувати як емпіричний підбір заходів, що у кращому випадку допомагає не так сильно відстати від

сформованих стандартів і правил роботи на світових ринках фінансів і інвестицій. Але у будь-якому випадку ми залишаємося там, де такі підходи і дозволяють залишатися – у хвості розвитку світового співтовариства.

Цілі статті. Метою статті є переосмислення напрямків інтеграції держави та її регіональних утворень у світове економічне співтовариство в умовах глобалізації. Сьогодні глобалізація характеризується системною інтеграцією світових ринків і регіональних економік, усіх сфер людської діяльності, у результаті чого спостерігається прискорений економічний ріст, прискорення впровадження сучасних технологій і методів управління. При цьому зміни, викликані процесами інтеграції економік мають глибинний характер, стосуються всіх сфер діяльності людини, ставлять завдання приведення у відповідність соціальних параметрів розвитку суспільства, удосконалювання його політичної структури, технологій макроекономічного управління.

Основний матеріал дослідження. У сучасному процесі інтеграції національних (та регіональних) економік у єдине світове господарство існують розбіжності порівняно з тим, що відбувалося у недавньому минулому:

1. Насамперед, більша частина світу не брала участі у глобальній економіці на початку нашого століття. Сьогодні більше, ніж коли-небудь раніше, країн відкрили свої кордони для торгівлі, фінансів, інвестицій і інформації. Не тільки розвинуті, але і країни, що розвиваються, реформують свою економіку.

2. Якщо на початку сторіччя глобалізація була викликана скороченням транспортних витрат, то сьогодні вона обумовлена зниженням вартості засобів комунікації. Революційні зміни відбулися у галузі глобальних засобів комунікацій і становлення «інформаційного суспільства». Дешева й ефективна мережа комунікацій дає фірмам змогу розміщати різні складові виробництв у різних країнах, зберігаючи при цьому прямі організаційні й інформаційні контакти, безпосередньо керувати товарними і фінансовими потоками.

Сучасні інформаційні технології також зменшили необхідність фізичних контактів між виробниками і споживачами, тому деякі послуги, які раніше неможливо було продати на міжнародних ринках, стали об'єктом торгівлі. При цьому значно (у рази) скорочуються і витрати обслуговування обороту товарів і послуг.

3. Хоча чистий оборот світового капіталу можливо й менший ніж у минулому, валові міжнародні фінансові потоки стали набагато більшими. Наприклад, щоденний оборот іноземної валюти у світі зріс з 15 мільярдів доларів США в 1973 році до 2,7 трильйона доларів США у 2005 році.

Протягом останніх 25 років фінансові ринки стали світовими (глобальними) ринками, відбивають фінансовий бік обміну товарами і послугами. Зростаючий обсяг міжнародних торгових угод спонукав до збільшення грошового обігу.

Небаченою дотепер мірою міжнародний ринок капіталів слугує полем для вкладень професійних інвесторів (інвестиційних і пенсійних фондів) і приватних власників капіталу. У середньому тільки 15 % угод на валютному ринку пов'язані з експортом, імпортом і довгостроковим оборотом капіталу, інші мають суто фінансовий характер. Крім того, ринки капіталів були довгий час класичними національними ринками. Вони обмежувалися рамками національних валют, що до того ж були фіксованими завдяки системі твердих обмінних курсів і захищалися системою правил. Ця система кардинально змінилася з переходом до гнучкого обмінного курсу (1973 р.) Сьогодні ринки капіталів усе більше набувають характеру глобальних і міжнаціональних.

4. Сьогодні близько 20 відсотків продукції світової економіки виробляється філіями транснаціональних корпорацій. Третина світової торгівлі припадає на угоди між базовими компаніями та їхніми закордонними філіями і ще одна третина – на торгівлю між компаніями, що входять до транснаціональних стратегічних союзів. ООН нараховує 35 тисяч транснаціональних сіл з 150 тисячами філій. Тобто усе істотнішим у розвитку процесу глобалізації стає фактор транснаціоналізації з очевидною орієнтацією корпорацій на інформаційний ринок і ринок передових технологій.

5. В останні роки усе імовірніше стає можливість для кожного підприємця світу, інвестора захистити себе від ризику несподіваних і різких змін курсів валют і ставок відсотка і швидко пристосуватися до несподіваних фінансових шоків типу нафтових криз чи об'єднання двох Германій, а також гарантувати деяку фінансову дисципліну для держави, перешкоджаючи проведенню урядами інфляційної політики і політики нарощування державної заборгованості. В умовах панування ринкових відносин у глобальному вимірі держави змушені здійснювати більш розумну економічну стратегію.

6. Заощадження й інвестиції розміщуються ефективніше. Завдяки цьому бідні країни, що потребують інвестицій, вже не є настільки безперспективними. Вкладники не обмежені своїми внутрішніми ринками, а можуть шукати в усьому світі ті сприятливі інвестиційні можливості, що дадуть найвищі прибутки. Інвестори мають ширший вибір для розподілу своїх портфельних і прямих інвестицій.

Інститут міжнародних фінансів (IIF) опублікував доповідь про перспективи приватного капіталу на ринках, що розвиваються – *Capital Flows to Emerging Market Economies*. Загальний обсяг припливу приватного капіталу на ринки, що розвиваються, 2002 року оцінюється в суму порядку USD 200 млрд., що на третину більше торішнього результату. Прямі інвестиції становлять USD 130 млрд., портфельні інвестиції – USD 42,4 млрд. і кредити – USD 26,3 млрд. Європейські ринки зайняли друге місце за обсягом припливу приватного капіталу – USD 34,8 млрд., з яких на прямі інвестиції припадає USD 16,6 млрд., портфельні інвестиції – USD 3,3 млрд. і кредити – USD 14,9 млрд.

7. Нарешті, економічна глобалізація відбувається поряд з революцією в технологічних процесах, що, своєю чергою, є причиною значних зрушень в ієрархії націй. Місце країни у сучасному світі сьогодні більше визначається якістю людського капіталу, станом освіти і ступенем використання науки і техніки у виробництві [2,3,4].

Для кращого розуміння феномена глобалізації в області інвестицій необхідно виділити три основні складові цього поняття:

- глобалізація економіки – це історичний процес, що постійно розвивається протягом історії людства і кожному його періоду відповідають свої специфічні риси й особливості;

- глобалізація передбачає універсалізацію інвестиційних процесів, вироблення і прийняття єдиних принципів інвестиційної взаємодії, уніфікацію інвестиційних механізмів і інструментів, прихильність до єдиних, інтегральних технологій, дотримання єдиних звичаїв і норм обслуговування суб'єктів інвестиційного ринку, прагнення все універсалізувати та інтегрувати;

- глобалізація – це визнання зростаючої взаємозалежності інвестиційних процесів і явищ, головним наслідком якої є поступове руйнування національного державного суверенітету під напором світового капіталу, міжнародних корпорацій, міжнародних інвестиційних інститутів, транснаціональних управлінських структур, що взаємодіють на рівних правах не тільки між собою, але й із самими державами.

Вже сьогодні, на нашу думку, процес глобалізації характеризується такими рисами:

- створенням нових інвестиційних технологій, що спираються на достовірне інформаційне забезпечення, чітку нормативно-правову регламентацію інвестиційних рішень на міжнародному, міждержавному рівнях;

- гармонійним, збалансованим розвитком інфраструктури інвестиційного ринку, інтеграцією функцій і інструментів інвестиційних інститутів;

- уніфікацією, канонізацією інвестиційного законодавства, створенням міждержавних угод у галузі інвестицій і управління фінансовими потоками, посиленням їхнього впливу на інвестиційні процеси;

- можливістю переміщення капіталу в будь-яку країну, що пропонує вигідніші умови для інвестицій.

Виникають й істотні зміни в інвестиційних процесах і застосовуваних інвестиційних технологіях, зокрема таких, як:

- можливість інформаційного і фінансового контролю за використанням інвестиційних ресурсів інвестора в режимі On-line, віддаленого на будь-яку відстань від місця вкладення ресурсів;
- запровадження єдиних інформаційних стандартів заставних механізмів, бухгалтерської звітності, представлення проектів і програм, підприємств, регіонів і держав в інформаційних системах;
- створення інтегрованої інвестиційної інфраструктури (банківської, законодавчої, організаційної) обслуговування інвестицій;
- розроблення і реалізація інтегральних механізмів і технологій управління інвестиційними процесами (у регіональному і галузевому аспектах) [5].

З огляду на це законодавча база глобального інвестиційного ринку повинна становити гармонійну, збалансовану багаторівневу систему законодавчих і нормативних актів, побудовану на основі інформаційних технологій.

По-перше, ця система законодавчих актів повинна бути узгоджена, взаємопов'язана як по вертикалі (міжнародні акти – державне – регіональне законодавство), так і по горизонталі (самодостатність і недубльованість законодавчих і нормативних актів кожного ієрархічного рівня управління), що охоплює сфери економіки, екології, культури, соціальної і регіональної державної політики. Особливого значення набуває процес створення багатосторонніх угод, актів, що регулюють діяльність інвестиційних інститутів і держав на інтегрованому світовому інвестиційному ринку.

По-друге, законодавчі (і, насамперед, міжнародні) акти повинні забезпечити вірогідність надання інформації про інвестиційний ринок, проекти і програми, здобувачів інвестицій, виробничі системи і підприємства, виконання зобов'язань перед інвесторами, надання останнім пільг і преференцій на період освоєння ресурсів. Законопроекти вищезгаданого напрямку повинні бути першочерговими для розгляду і прийняття національною законодавчою владою;

По-третє, система інвестиційного законодавства повинна враховувати вимоги міжнародних інвестиційних і фінансових інститутів для участі суб'єктів інвестиційного ринку в міжнародних проектах і програмах. Окрема, самостійна задача уніфікації цих вимог – перелік обов'язкових законодавчих і нормативних актів, принципових їх положень для всіх членів світового інвестиційного співтовариства.

По-четверте, на основі основних законодавчих актів і для забезпечення їх функціонування необхідно створити міжнародну нормативно-правову базу, уніфіковану систему обліку і звітності, інтегральний пакет модельних законодавчих рішень, що дасть змогу державам світу оперативно гармонізувати свою законодавчу базу.

Тому розвиток інвестиційних інститутів, на наш погляд, визначатиметься такими основними тенденціями:

По-перше, глобалізація самих інститутів, їх злиття й інтернаціоналізація, що ми сьогодні і спостерігаємо в усьому світі, щоправда, без участі українських структур.

По-друге, інвестиційні інститути повинні усе більше орієнтуватися на створення сприятливих умов для проникнення іноземного капіталу. Йдеться про страхування інвестиційних ризиків, облік різниці валютних ставок національних валют, довготерміновості надання інвестиційних ресурсів, ліквідності заставних активів і наданих гарантій. Саме організаційні структури, що реалізують вищезгадані функції – першочергове завдання найближчого часу для суб'єктів інвестиційного ринку.

По-третє, розвиток інвестиційного інструментарію повинен здійснюватися через інформаційне моделювання інвестиційних послуг і тільки потім вибудовування необхідних (відсутніх) його матеріальних елементів.

Безперечно, організаційна інфраструктура інвестицій також зміниться і буде ставати усе більш інтернаціональною й інтегрованою. Тобто вона не повинна обмежуватися лише територією держави або окремої його частини. Чим різноманітнішим буде склад такої інфраструктури, тим повніше вона зможе реалізовувати можливості різних держав, інвестиційних технологій і залучати ресурси на більш зручних і вигідних умовах.

По-перше, з огляду на неоднаковий рівень розвитку фінансової і банківської інфраструктури в регіонах світу, системну кризу багатьох економік, неможливість самостійно організувати фінансування великих, довгострокових проектів і програм фінансові й інвестиційні інститути повинні розміщатися в регіонах з надлишковим капіталом та розвинутою інвестиційною інфраструктурою.

По-друге, організаційна інфраструктура інвестиційного ринку має надавати змогу будувати фінансові мультиплікатори, створювати можливість розміщення під дешеві ресурси, забезпечення різних інструментів і гарантій, рівня прибутковості, рівня інвестиційних ризиків.

По-третє, створювана інвестиційна інфраструктура повинна бути зрозумілою для інвестора, здатною комплексно обслуговувати самого інвестора, його інвестиційний інститут, здобувачів інвестицій. Актуальним стає розроблення модельних, типових пакетів організації і функціонування основних елементів інвестиційних інфраструктур.

По-четверте, створювана інвестиційна інфраструктура, її модельні форми повинні будуватися з урахуванням інтеграції функцій і інструментів цього ринку. Адже вже сьогодні неможливо розглядати інвестиційні інститути поза їх професійним представленням на інформаційному ринку, поза аналітичним і експертним забезпеченням їхніх проектів і програм, поза організаційним супроводом проектів. Універсалізація інвестиційних інститутів – невід’ємна ознака інвестиційного ринку й одна з основних тенденцій його розвитку.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, для подальшого розвитку інвестиційного ринку необхідна транснаціоналізація комерційних зв’язків, товарних і фінансових ринків, на що доцільно спрямувати увагу дослідників цієї проблеми. З одного боку, розширення таких зв’язків відповідає нинішнім перетворенням, тенденціям залучення усе більшої кількості держав до світових інтеграційних процесів. З іншого боку, у державах усіх континентів спостерігається тенденція ділового співробітництва з регіональними структурами, де більш конкретні інвестиційні цілі і задачі, коротший шлях прийняття організаційних і адміністративних рішень.

1. Коломієць В. Ф. *Загальні основи міжнародних інформаційних систем*. [Електрон. ресурс]. – Спосіб доступу: URL: <http://chychkan.kiev.ua/4MI/index.htm>. 2. Кочетов Э.Г. *Геоэкономика (освоение мирового экономического пространства): Учебник*. – М.: БЕК, 1999. 3. *Central European Economic Review*. – 1999. December. – P.28–29. 4. М. Долішній, М. Козоріз. *Національна економіка в умовах глобалізації* // Вісник НАН України. – № 3. – 2002. 5. Беленький П.Ю., Шевченко-Марсель В.І., Другов О.О. *Інвестиційно-інноваційне забезпечення конкурентоспроможності регіону* / Відп. ред. П.Ю. Беленький. – НАН України, Ін-т регіональних досліджень. – Львів, 2006. – 126 с.